

Verschenen in:
Renate Huttinga en Annelies Noordhof-Hoorn, red., *Hier sta ik, ik kan niet(s) anders: Wetenschappers aan het woord over roeping en beroep* (Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 2020), 12–13.

DE BEVER EN DE DAM

Antoon De Baets

Derde keuze. Geschiedenis was mijn derde keuze. Ik was achttien en bezeten door een drift om protesterend de wereld te lijf te gaan. Verre culturen en diepzinnige denkers leverden de inspiratie: Tagores poëzie en de levensschetsen in Störigs dubbelpocket *Geschiedenis van de filosofie*, bijvoorbeeld. Mijn eerste studiekeuzes – Sanskriet en wijsbegeerte – werden door mijn ouders resoluut afgeserveerd: “Er is geen droog brood mee te verdienen, jongen”.

Geschiedenis vond genade want “daar kon ik leraar mee worden”. Zo stapte ik als geschiedenisstudent de universiteit binnen. Ik bricoleerde een totaaloverzicht van de geschiedenis en dat schonk mij de illusie greep te krijgen op het bestaan. Achteraf ben ik er niet rouwig om. Mijn scepsis veranderde in toewijding, mijn toewijding in passie. Maar de verre culturen en diepzinnige denkers verdwenen niet. Voor de wereldverbeteraar die ik mij waande versmolten zij geleidelijk tot een groots en gracieus mensenrechtenperspectief. Bijna een halve eeuw later rest daarvan een nederige versie. Mensenrechten zijn mijn poolster gebleven.

Al die jaren was omnivoor lezen mijn tovermiddel. Graaiend in mijn geheugen reken ik onder mijn sublieme leeservaringen Memmi's *Portrait du colonisé* (in tuin), Bairochs *Le Tiers Monde dans l'impasse* (met havana op studentenkamer), Blochs *Apologie pour l'histoire* (in universiteitsbibliotheek), Fischers *Historians' Fallacies* (op trein in fotokopie), Parfits *Reasons and Persons* (leunstoel en kaal peertje), Kants politieke geschriften (inleiding met rode wijn, hoofdtekst zonder), Nowaks *UN Covenant on Civil and Political Rights*:

CCPR Commentary (vliegend naar Rome) en Talebs *The Black Swan* (wandeland door de Jura). Dwerg op de schouders van reuzen. Die genieën verlamden mij ook. Het leek futiel hen te willen evenaren. (Geringere twijfelaars sleepten onderwijl dikke beurzen en glorieuze loopbanen binnen.) Dat gevoel van futiliteit is pas weggeëbd na decennia.

Stamina is veel belangrijker dan roeping. Verdergaan waar anderen stoppen. Op zeker moment ontdek je dat je een klein domein beter beheerst dan de gemiddelde medemens. Dat creëert verplichtingen. De wereld zit niet te wachten op mijn kookkunst – hoewel er een decente lasagne uit mijn vingers rolt. Maar misschien zorgt mijn kijk op “de doden” of op “misbruik van geschiedenis”, om twee van mijn thema’s te noemen, wel voor enig nieuw inzicht hier en daar. Je moet ideeën cultiveren waarmee je denkt verschil te maken. Want bij wetenschap draait het naast stamina om ideeën – al de rest is huisvlucht. Ideeën zijn schuw, broeden lang, ontkiemen abrupt. Het offer is eeuwige alertheid, de beloning verterende passie. Toch laaide onlangs niet de passie maar de oude twijfel op. Na Taleb ging ik mij verdiepen in de *hindsight bias*. Op het moment dat mensen handelen, beschikken zij meestal over vele opties en speelt veel toeval. Maar historici kennen de afloop en zien daarom overal patronen. Meer dan er werkelijk waren. Juist de arrogante illusie het verleden te overzien is onze grootste vijand. Dat overzicht maakt onze verhalen boeiend, maar zijn ze daarom ook waar? De *hindsight bias* is dodelijk voor ons vak. Toch geloof ik dat historisch besef – het vermogen gebeurtenissen in langetermijnperspectief te plaatsen – ons wezenlijk vooruit helpt. Astronomisch gesproken heeft de aarde een levensduur van negen miljard jaar. Ruwweg zitten we nu halverwege. We doen er dus goed aan de mouwen oprollen. Voor zijn toekomst heeft de planeet alle beschikbare hersenen nodig. Ik hoop dat mijn eigen kleine missie in dat megaproject past. Zoals in het verhaal van de twee bevers. Vanuit het lover kijken zij naar een enorme hydro-elektrische stuwdam in de verte. Zegt de ene tegen de andere: “Ik heb het niet zelf gebouwd, maar het is wel gebaseerd op mijn idee”. Ik wou dat ik af en toe die bever was.